

MIRCEA ELIADE: BY BENARES TO GANGE -RADIO MEMORIES

Monica Ghiță (Stoica)
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The radio conferences were successful editorial productions of the public radio station in Romania, even from the moment they started to be broadcast. Through them, the most important voices of Romania's culture and science echoed from the radio microphone. By touching all areas of activity, radio conferences were expected with interest from listeners to get informed and culturalized through a means of mass communication as radio. Mircea Eliade, a writer, philosopher, professor and historian of religions known throughout the world, whose conferences on India have conquered the audience, was among the speakers of the Romanian radio.

Keywords: Mircea Eliade, India, radio, conferance, sacred.

Tributar condiției omului de geniu, fascinat de cunoaștere și avid de lectură, Mircea Eliade se înfățișează astăzi, oricui dorește să-i cunoască opera, drept unul dintre cei mai mari oameni de cultură ai României și chiar ai lumii. Scriitor, filosof, profesor și istoric al religiilor, membru post-mortem al Academiei Române, Mircea Eliade a lăsat posterității o operă ce depășește 80 de volume și care i-a fost tradusă în foarte multe limbi ale lumii.

În ultimii douăzeci de ani ai existenței sale, Mircea Eliade avea să deschidă sertarul propriilor amintiri în care își stocase pagini din viață, redată apoi, cu fidelitate, literaturii române și universale sub formă de *Memorii*. De la copilul firav, pentru care tatăl hotărâse că nu trebuie să-și mai obosească ochii decât cu cărți legate de școală, deoarece învățătorul îi atrăsese atenția că micuțul Eliade avea probleme cu vederea și până la adolescentul preocupat de lectură pe care destinul l-a transformat într-un scriitor matur care și-a pus amprenta, prin opera sa, asupra istoriei religiilor, Mircea Eliade rămâne o personalitate enciclopedică a cărei sete de cunoaștere aproape că nu a avut limite.

În *Memorii*, Eliade îl poartă pe cititor prin labirintul propriei vieți și, cu generozitate artistică, se erijează într-un veritabil ghid căruia nu lasă să-i scape nimic din ceea ce ar trebui să se știe. Personaje, locuri, întâmplări, totul face parte, în *Memorii*, din decorul existențial din care s-au plămădit firea și geniul creator al lui Mircea Eliade. Prin *Memorii*, Eliade îl duce pe cititor prin lume, îl face părtaș la întâmplări și îi deschide calea spre cunoaștere.

Savantul Mircea Eliade a lăsat poporului român, nu numai o operă, greu de egalat ca valoare, ci și veritabile pagini de memorialistică radiofonică ce se pot alătura cu succes cunoscutelor sale volume de *Memorii*. Mircea Eliade a făcut parte, la începuturile radiofoniei în România, dintre personalitățile de prim-rang ale culturii române care au contribuit la dezvoltarea postului public de radio. Contribuțiile sale radiofonice au fost numeroase, Eliade devenind, în primii ani ai radioului românesc, una dintre cele mai active prezențe la microfonul emisiunii *Universitatea Radio*, o emisiune emblematică a radioului din România în perioada interbelică. Prin numeroasele cicluri de conferințe radiofonice susținute de elite ale culturii române, emisiunea *Universitatea Radio* a reprezentat o formă de culturalizare prin radio a maselor și o formă de delectare sonoră a elitelor. Mii de texte ale conferințelor radiofonice se păstrează și astăzi dactilografiate sau în manuscris, purtând semnăturile autorilor, în Arhiva Societății Române de Radiodifuziune.¹ O altă emisiune în care Eliade,

¹ În note figurează cu prescurtarea: Arhiva S.R.R.

alături de nume importante ale culturii române, și-a făcut auzite conferințele pe diverse teme a fost și *Programul de seară*. Mircea Eliade avea să conferențeze la radio în fața unui public nevăzut, dar numeros. Două mari teme se pot contura din intervențiile radiofonice ale lui Eliade: India, permanenta sa dragoste, despre care a vorbit pe înțelesul tuturor și conferințele dedicate folosirii capacităților și funcțiilor intelectului, adresate, cu precădere, ascultătorilor școliți. În privința folosirii eficiente a intelectului, Eliade distinge câteva modalități de îmbogățire a acestuia: inspirația, călătoria, arta și tehnica lecturii, rugăciunea, meditația, contemplația, organizarea timpului în muncă și singurătatea.

Despre aceasta din urmă, spunea în conferința radiofonică *Singurătate* din 15 septembrie 1935: „singura posibilitate a omului cult de a-și crea un stil și de a-și organiza firesc o personalitate este acest exercițiu simplu al singurătății.”² Toate aceste modalități de îmbogățire a intelectului și de eficientizare a acestuia sunt împărtășite publicului ascultător de Eliade din propria experiență. Cât despre prima temă, India, aceasta este reflectată în numeroase intervenții radiofonice. Un exemplu în acest sens este conferința radiofonică din 16 ianuarie 1932 intitulată *Apa cu flori și cadavre*, în care Mircea Eliade vorbește publicului despre călătoria sa indiană prin orașul Benares.³ Savantul descrie, în emisiunea *Programul de seară* a postului public de radio românesc, orașul indian Benares ca „o cetate sfântă” la care vin în număr impresionant credincioșii în momentele de sărbătoare:

*La Benares, cetatea sfântă de pe malurile Gangelui, ajungi o dată cu răsăritul. Trenul coboară dinspre Moghul-Sarai și se apropie de pod tocmai când soarele deșteaptă bogăția în aur și sânge a palatelor, grădinilor și templelor.[...] Scăldat în lumină, Benaresul întreg pare o cetate feerică neverosimilă și nostalgică.*⁴

Ajuns în gara din Benares, Eliade descoperă că „cetatea sfântă de pe malurile Gangelui” are și latura sa pământeană, cu aglomerație înfricoșătoare, cu oameni care se îmbulzesc la tot pasul, căutându-și drumul spre mântuire și apropierea de divinitate. Momentul în care scriitorul român ajunge în Benares, fiind pus în fața realității înconjurătoare, este descris cu minuțiozitate în conferința radiofonică *Apa cu flori și cadavre*:

*La gară, Benares își destăinuie același aspect mixt de oraș indian colonizat. Numai că îmbulzeala e aici mult mai înfricoșătoare, iar călătorii –cu inevitabila excepție a turiștilor americani – sunt toți hinduși. De-abia coborât din tren îmi stăvilește drumul un convoi adunat să privească un saddhu, un om sfânt venit tocmai de la Badri-Narayan, de pe culmile Himalayei, ca să se scalde în apele Gangelui. Credincioșii se înghesuiesc în fața compartimentului și-l așteaptă să coboare să se poată prosterna și culege cu palma praful de pe picioarele sfântului.*⁵

Ascultătorii de radio din România anilor '30 ai secolului trecut aflau prin Eliade despre credința intensă care străbate din India, despre felul, rupt parcă dintr-o altă lume, al hindușilor de a-și manifesta pietatea și supunerea față de ceea ce considerau sacru. Luxul de amănunte despre călătoria sa prin Benares, este o încercare a lui Eliade de a familiariza publicul ascultător din țara sa cu obiceiurile religioase ale unui popor îndepărtat geografic și total diferit, din punct de vedere religios, de al său. Sunt pagini de memorialistică prin care savantul român ține o subtilă lecție de cultură.

² Mircea Eliade. „Singurătatea”, în emisiunea *Universitatea Radio*, conferință din 15 sept. 1935. În: Arhiva S.R.R., dosar nr. 12/1935, 15 file mss. cu iscălitura de identificare a autorului, fila 10.

³ **Benares**, care în prezent se numește **Varanasi**, a mai fost cunoscut în trecut și sub denumirile de **Banaras** sau **Hashi**. Este unul dintre cele mai vechi orașe ale lumii și cel mai sfânt oraș din India. **Benares** înseamnă orașul luminii și are ieșire la râul sacru Gange.

⁴ Mircea Eliade. „Apa cu flori și cadavre”, în emisiunea *Program de seară*, conferință din 16 ian. 1932. În: Arhiva S.R.R., dosar nr. 4/1932, 13 file mss. cu iscălitura de identificare a autorului, fila 1.

⁵ Mircea Eliade. „Apa cu flori și cadavre”, în emisiunea *Program de seară*, conferință din 16 ian. 1932. În: Arhiva S.R.R., dosar nr. 4/1932, 13 file mss. cu iscălitura de identificare a autorului, fila 2.

Tabloul descriptiv religios este completat de Eliade cu faptul că, la Benares, Gangele are nu numai puteri tămăduitoare, ci și puterea de a-i face pe oameni egali, unii față de ceilalți. Eliade remarcă lipsa oricărei diferențieri, pe scara socială, manifestată de hinduși o dată ajuns pe malurile fluviului sfânt.

*Pentru hinduși, apele fluviului sfânt au, la Benares, inimaginabile virtuți purificatoare. [...] Întâlnești aici cea mai multicoloră mulțime a Orientului. [...] Pe malurile fluviului sfânt, orice deosebire se șterge; deosebiri de sex sau de castă, de culoare sau de credință. Aici ajung toți frați și surori, copii ai "Mamei Gange".*⁶

Gangele devine, astfel, apa protectoare a ființei hinduse, seva respectului dintre semeni și poarta spre divinitate. Însă, după această incursiune inițiativă în tainele fluviului sacru, Eliade revine la lumea reală și-l aduce pe ascultător la punctul din care a pornit: gara din Benares, pentru a-și descrie călătoria începută prin orașul sfânt către apele Gangelui. Îmbulzeala, aglomerația și zgomotul erau riscuri la care Eliade acceptase să se supună din mometul în care ajunsese în Benares:

*Mă scapă din învălmășeală câțiva colegi indieni de la Colegiul Sanscrit. Îmi urc bagajele într-o tonga, trăsurică ciudată cu roțile mai mari decât trupul, iar noi ne îndreptăm pe jos spre inima orașului sfânt. Șoseaua parcă ar fi drumul spre poarta fermecată, într-atât de multă lume se zbate și se înghiontește pe ea.*⁷

În drumul spre centrul orașului sfânt Benares, Eliade trece dintr-o învălmășeală în alta, studiază cu atenție mulțimea pestriță și descrie cu atâta fidelitate cele întâmplare, încât ascultătorul, din colțul lui de liniște, este purtat cu gândul într-o lume total necunoscută, dar în același timp fascinantă și care cultivă interesul de a ști cât mai multe despre ea. Episodul drumului prin mulțime este creionat ca fiind palpitant, înfricoșător, pe alocuri, dar demn de a fi parcurs:

*De cum ești zărit cu cască tropicală și în costum european, te hărțuiesc călăuzele incerte, văietani incuși și obraznici sau călugări farseori. Te urmăresc pe ulițe, prin toate ungherele, și-ți repetă nume de zei indieni cu speranța că, fiind american, te vor impresiona. [...] Înaintezi greu, lovind neconținut și cerându-ți neconținut iertare în bruma de hindustani pe care o știi.*⁸

Prin conferința radiofonică, *Apa cu flori și cadavre* -este vorba despre apa râului sacru Gange-, conturată în 13 file manuscrise, Eliade descrie în detaliu imaginea orașului sfânt Benares în preția unei sărbători. Din tabloul descriptiv nu lipsesc mulțimi de oameni care se înghesuie pe stăzile orașului să ajungă la apa sfântă a fluviului Gange pentru a-i aduce ofrande și rugăciune, impostori care dau târcoale oricărui străin pe care-l zăresc în mulțime, „ulițe mocirloase” de la apa scursă din hainele credincioșilor „după îmbăierea ceremonială” în Gange, case atât de apropiate încât lumina abia pătrunde, fecioare purtând vase mari de lut pentru a le umple cu apă sfântă din Gange, „copii goi și serioși”, „femei purtând buchete de lotuși”, „bărbați cu frunțile unse cu cenușă sau șofran”. Imaginea mulțimii pestrițe ce străbate Benaresul într-o zi de mare sărbătoare, conturează în lectura făcută de Mircea Eliade, un peisaj aproape apocaliptic, dar care, în tot haosul pe care-l generează, are o puternică ordine religioasă. Dincolo de tumultul pe care-l afișează într-o astfel de zi, Benaresul are și partea lui de liniște și frumusețe, surprinse magistral de Eliade spre finalul conferinței radiofonice:

Din sângeriu cerul ajunge tot mai albastru, tot mai întunecat și mai rece. E ceasul vizitelor, al întâlnirilor cu prietenii și e ceasul iubit de femei, pentru că atunci îmbracă cele

⁶Ibidem, filele 2-3.

⁷Ibidem, fila 4

⁸ Mircea Eliade. „Apa cu flori și cadavre”, în emisiunea *Program de seară*, conferință din 16 ian. 1932. În: Arhiva S.R.R., dosar nr. 4/1932, 13 file mss. cu iscălitura de identificare a autorului, filele 5-7.

mai scumpe sari, își parfumează părul cu ulei de scorțișoară – dezvelesc bobocii de lotuși -și ies pe terase.⁹

Întinericul se așterne peste Benares și, în același timp cu el, liniștea și momentele de relaxare și opulență ale locuitorilor urbei sfinte. Eliade își începe conferința sub semnul tumultului, al îmbulzelii umane în drumul spre un spațiu sacru și o încheie în taina nopții, într-o liniște învăluită în mister, în care totul pare că s-a așezat.

*Pe cât de zvăpăiată și congestionată ziua, pe atât e de sobră noaptea. [...] Aceeași taină a nopții orientale născându-se – ca orice taină- în fiecare noapte.*¹⁰

Printre conferințele radiofonice dedicate Indiei de Mircea Eliade, care se pot constitui în adevărate pagini de memorii radiofonice ale savantului român, sunt și „Templul de aur”, „Într-o mănăstire din Himalaya”, „Durga, zeița cu cincizeci de scăfârlii”, „O nuntă bengaleză”, „Dansuri în noapte la Jaipur”, „India nouă”, „Templele din sudul Indiei”, „Un mesaj de cultură de acum 6000 de ani” sau „Iisus în India”.

Conferințele lui Mircea Eliade despre India au fost pentru publicul ascultător un voiaj îndepărtat, dar folositor gândirii. Eliade însuși recunoaște într-o altă conferință radiofonică din 1933, intitulată *Ce învățăm călătorind?* că o călătorie este un prilej de reflecție profundă:

*O călătorie este, întotdeauna, o invitație la gândire. Se gândește mult mai viu, mai intens și mai spontan călătorind decât în cele mai concentrare ceasuri de bibliotecă. [...] Întâlnirea oamenilor și peisagiilor streine te silește să gândești proaspăt, fără formule și judecăți stereotipe. [...] O călătorie stimulează toate facultățile interioare*¹¹.

Iar călătoria radiofonică inițiată de marele istoric al religiilor prin conferința radiofonică, *Apa cu flori și cadavre*, se poate spune că reușește „să stimuleze toate facultățile interioare” ale omului.

BIBLIOGRAPHY

Conferințe radiofonice:

ELIADE, Mircea. „Apa cu flori și cadavre”: conferință radiofonică. În: Arhiva S.R.R., emisiunea *Program de seară*, dosar nr. 4/1932, 13 file mss. cu iscălitura de identificare a autorului.

ELIADE, Mircea. „Ce învățăm călătorind?”: conferință radiofonică. În: Arhiva S.R.R., emisiunea *Universitatea Radio*, dosar nr. 11/1933, 11 file mss.

ELIADE, Mircea. „Singurătatea”: conferință radiofonică. În: Arhiva S.R.R., emisiunea *Universitatea Radio*, dosar nr. 12/1935, 15 file mss., cu iscălitura de identificare a autorului.

Bibliografie online:

Societatea Română de Radiodifuziune [online], [accesat la:30.08.2018]. Disponibil la <http://www.srr.ro>

⁹ *Ibidem*, fila 12.

¹⁰ Mircea Eliade. „Apa cu flori și cadavre”, în emisiunea *Program de seară*, conferință 16 din ian. 1932. În: Arhiva S.R.R., dosar nr. 4/1932, 13 file mss. cu iscălitura de identificare a autorului, filele 12-13.

¹¹ Mircea Eliade. „Ce învățăm călătorind?”, în emisiunea *Universitatea Radio*, conferință din 29 iunie 1933. În: Arhiva S.R.R., dosar nr. 11/1933, 11 file mss, filele 1-3.